

KRAJOBRAZ JAKO INSPIRACJA. POSZUKIWANIE PRETEKSTU W PROJEKTOWANIU MIEJSKICH PRZESTRZENI PUBLICZNYCH (NA PRZYKŁADZIE PROJEKTU KONKURSOWEGO „REWALORYZACJA PARKU MIEJSKIEGO I PLACU NIEPODLEGŁOŚCI W ZAKOPANEM”)

**LANDSCAPE AS AN INSPIRATION
SEARCH FOR PRETEXT IN DESIGNING URBAN PUBLIC SPACES
(ON THE EXAMPLE OF COMPETITION PROJECT "REVALUATION OF URBAN
PARK AND INDEPENDENCE SQUARE IN ZAKOPANE")**

Miłosz Zieliński
mgr inż.

Politechnika Krakowska
Wydział Architektury
Pracownia Projektowania Architektury Krajobrazu

STRESZCZENIE

Artykuł przybliży sposób kreacji przestrzeni publicznej w krajobrazie miejskim, na przykładzie autorskich doświadczeń podczas tworzenia konkursowej koncepcji w Zakopanem, gdzie krajobraz tworzący tożsamość lokalną stał się inspiracją, natchnieniem i pretekstem twórczym w projektowaniu przestrzeni publicznej.

Słowa kluczowe: Genius loci, inspiracja, kontekst przestrzenny, pretekst twórczy, przestrzeń publiczna, tożsamość lokalna.

ABSTRACT

Paper presents a way of creation of public space in the urban landscape. For example, the author's experiences while creating the concept of competition in Zakopane, where the landscape creates local identity has become an inspiration, an afflation, a creative pretext in public space designing.

Key words: genius loci, creative pretext, inspiration, local identity, public space, spatial context.

WSTĘP

Trudno nie zgodzić się ze stwierdzeniem, że sporym wyzwaniem dla twórców współczesnej architektury krajobrazu, architektów, urbanistów oraz innych osób decydujących o jakości przestrzeni w miastach jest tworzenie miejsc, w których ludzie chętnie się gromadzą, czerpiąc przyjemność z przebywania w tych miejscach¹. Ogromnie istotne jest także by przestrzenie te były faktycznym przeżyciem estetycznym. Aby owe miejsca spełniały kryteria miejsc atrakcyjnych i by sprzyjały nawiązywaniu interakcji międzyludzkich powinny pociągać szerokie grono użytkowników. Największym sukcesem projektantów będzie osiągnięcie takiego efektu, przy utrzymaniu pełnej funkcjonalności – miejsca takie będą stanowiły uporządkowany, estetyczny, frapujący a najlepiej piękny utwór dający się przeżywać w wielu wymiarach.

O roli przestrzeni publicznych najlepiej można się przekonać gdy ich nie ma. Na początku XX wieku wykształcił się nowy sposób myślenia o architekturze i urbanistyce, czego efektem było pomijanie roli ulic i placów w kształtowaniu funkcjonalnych osiedli i miast. Zwrócenie uwagi na fizyczne i funkcjonalistyczne aspekty tworzenia budynków mieszkalnych oraz dominacja transportu kołowego skazały przestrzenie publiczne na niebyt. Zapomniano bowiem, że życie ludzi nie odbywa się tylko w najrozsądniej zaprojektowanych mieszkaniach, na najbezpieczniejszych autostradach i w najwygodniejszych miejscach pracy, ale rozgrywa się także „pomiędzy”². I właśnie to „pomiędzy” – przestrzeń publiczna – kreuje życie społeczne w miastach już od najdawniejszych czasów. Antyczne agory, fora, średniowieczne ulice i rynki były właśnie takimi miejscami. Tętniące życiem, były areną wydarzeń, relacji społecznych o różnym natężeniu – od niezobowiązującego obserwowania innych, poprzez rozmowy, handel aż po wspólne zabawy i przeróżne demonstracje. Brak miejsc, w których mają szansę zaistnieć tego typu aktywności, powoduje zjawiska znane powszechnie w Polsce w osiedlach z epoki nowoczesności, w których mariaż funkcjonalistycznych myśli z totalitarnymi ideami doprowadził do zaniku stosunków społecznych. Sąsiadujący ze sobą ludzie rzadko się widują, nie mówiąc już o bliższych znajomościach.

Dobra przestrzeń publiczna to taka przestrzeń, która nie tyle zachęca, co daje możliwość do nawiązania wzajemnych relacji, pozostawiając jednocześnie miejsce na realizację prywatnych celów. Dobra przestrzeń to również taka przestrzeń, którą użytkownicy mogą nazwać „swoją”. Utożsamiają się z nią.

Skoro rola publicznych przestrzeni w miastach jest tak istotna, to rewaloryzacja zaniedbanych, czy rewitalizacja zdegradowanych przestrzeni powinna stać się poważnym wyzwaniem dla projektanta. Wydaje się, że architektura krajobrazu, będąc sztuką ochrony i kształtowania krajobrazu³, jest predestynowana do podejmowania takich zadań. A skoro jest to sztuka, wymagane jest podejście nie tylko techniczne i społeczne, ale także artystyczne, może poetyckie – pełne pasji tworzenia. Pasji, która da szansę, że efektem końcowym pracy projektanta będzie nie tylko poprawna warsztatowo przestrzeń, ale przede wszystkim miejsce odpowiadające potrzebom wyższego rzędu⁴ – poczucie ładu, harmonii i piękna. Miejscem szczególnym, intrygującym i fascynującym.

KONTEKST

Każde miasto ma dłuższą lub krótszą przeszłość historyczną, kompozycję mieszkańców ze swoimi codziennymi i odświętnymi aktywnościami. Ma własną geometrię w sensie planimetrycznym, mniej lub bardziej skomplikowaną konstrukcję stereometryczną, okre-

¹Saelen A., Wstęp, w: *Atlas najnowszej architektury krajobrazu*, Warszawa, Tmc, 2009 s.13

²Gehl J., *Życie między budynkami*, Kraków, RAM 2009, s.45-49.

³Pawłowska K. *Przeciwdziałanie konfliktom wokół ochrony i kształtowania krajobrazu*, Kraków, Politechnika Krakowska, 2008, s.35

⁴Radziewanowski Z. *O niektórych problemach regionalizmu i ekologii w architekturze i urbanistyce*, Kraków, Politechnika Krakowska, 2005, s.14.

ślona sylwetę w krajobrazie, kolorystykę, a nawet zapach. Elementy te bardzo często tworzą niepowtarzalny kod charakterystyczny dla danego miasta. Składają się one na jego *genius loci*. Mówiąc bardziej poetycko, miasta te *mają „serce” tętniące swoimi rytмами, mają swoją „duszę”*⁵. Wyczuwalna podświadomie, często niedająca się zdefiniować „dusza” miasta wynika z wielu uwarunkowań kulturowych, przyrodniczych, społecznych oraz z kontekstu przestrzennego.

We współczesnej rzeczywistości rysuje się wyraźna tendencja do zamazywania budowanej przez stulecia tożsamości. Szybki rozwój miast rozumiany zazwyczaj w pozytywnym sensie, mieści w sobie także niepokojące aspekty. Współcześnie miasta zdają się upodabniać do siebie. Ich cechy charakterystyczne są „wymazywane” i zastępowane przez nowe uniwersalne formy. Jednym z negatywnych aspektów jest komercjalizacja i narzucony przez duże firmy międzynarodowe sposób tworzenia obiektów o identycznym układzie i wyglądzie dla lepszej identyfikacji marki⁶. Efektem takiego postępowania jest unifikacja przestrzeni. Ujednolicenie kulturowe wynika także z postępu w dziedzinie budownictwa. Współczesne technologie rodzą nowe możliwości uniezależniania się od klimatu, a sprawna wymiana informacji i globalizacja ograniczają różnorodność form w krajobrazie kulturowym, wpuszczając uniwersalne wzorce w miejsca, w których czynnikiem różnicującym były cechy klimatu, dostępność budulca i sposób konstruowania przez lokalnych budowniczych⁷ – często odmienne niż w sąsiednich miejscowościach.

Zmiany w stylu życia oraz rozwój różnych technologii nasilają postęp kosmopolityzacji społeczeństwa, dlatego coraz trudniej zachować poczucie tożsamości i identyfikacji⁸ z miastem, osiedlem czy miejscem wśród mieszkańców. Rodzi się zatem pytanie co z zachowaniem odrębności? Co z ochroną krajobrazu kulturowego wobec postępującej homogenizacji?

Twórca zawsze ma wybór. Może korzystać z bogactwa, jakim jest „Duch Miejsca”, kontynuując tradycje miejscowe i dopisując nowe karty do wartości lokalnych. Może także, podążając w ślad za ponadczasowymi tendencjami projektowania innowacyjnego, zmierzającego ku kreacji – „*niespodzianki*”⁹ – poddać w wątpliwość kontekst urbanistyczny i tożsamość lokalną tworząc nowy byt skontrastowany z otoczeniem. Trudno rozstrzygnąć, które z podejść jest obiektywnie lepsze. Na pewno jedno i drugie daje ogromne możliwości twórczej kreacji, przy ryzyku utworzenia nieciekawej lub kiczowatej przestrzeni w pierwszym wypadku i przedawkowaniu, przesadzeniu w drugim. Głębokie wczytanie się w projektowany teren, wycucie „rytmu tętniącego serca”, przeżycie miejsca daje szansę na odszukanie inspiracji, natchnienia do podjęcia decyzji, pretekstu twórczego.

POSZUKIWANIE INSPIRACJI

Każdy ludzki czyn da się uzasadnić. Wydaje się, że w sztuce kreowania przestrzeni między budynkami – sztuce tworzenia krajobrazu miejskiego także potrzebne są uzasadnienia. Idee czy teorie usprawiedliwiające poczynania twórcy w jego własnych oczach, ale także w oczach odbiorców¹⁰. Tworzenie w przestrzeni miasta nie jest bowiem budowaniem w „pustym miejscu”¹¹, a autor nie dysponuje całkowitą dowolnością w swoich twór-

⁵ Misiągiewicz M. „O poszukiwaniu duszy miejskich przestrzeni”, w: *Czasopismo Techniczne*, z.2-A/2008, Kraków, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, s.272-273

⁶ Djukić A. „Publiczna przestrzeń ulicy □ przekształcenie i ulepszenie tożsamości”, w: *Czasopismo Techniczne*, z.2-A/2008, Kraków, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, s.140-141,

⁷ Pawłowska K. *Przeciwdziałanie konfliktom wokół ochrony i kształtowania krajobrazu*, Kraków, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, 2008, s.28-30.

⁸ Freino H. „Miejsca w przestrzeni miejskiej”, w: *Przestrzeń i Forma*, 2009, nr 12, Szczecin, wyd. SFERA, s.249.

⁹ Kosiński W. „Twórczość architektoniczna □ jako niezwykłość”, w: *Przestrzeń i Forma*, 2009, nr 12, Szczecin, wyd. SFERA, s.37-43.

¹⁰ Kozłowski D. „Skąd dziś wziąć nowy tekst? □ albo preteksty racjonalne i poetyckie”, w: *Pretekst (Zeszyty Katedry Architektury Mieszkaniowej)*, 2004, nr 1, pod red. D. Kozłowskiego, Kraków, wyd. DjaF, s. 4-5.

¹¹ *Ibidem*, s.4,

czych posunięciach. Istniejący kontekst przestrzenny może być oczywistą motywacją i wynika z uwarunkowań sytuacji zastanej. Profesor Dariusz Kozłowski uważa że: *Zastępowanie naukowej analizy przestrzeni miasta nakładającymi się na siebie wspomnieniami, powidokami, wyobrażeniami obrazów miasta, w oparciu o zapamiętane kształty, kolory, zapachy, płaszczyzny i kierunki, bądź jedynie jako wyobrażenie mitu, staje się – inspiracją – pretekstem.*¹² Skoro motywacją – powodem pracy twórcy jest potrzeba wykreowania przestrzeni przyjaznej dla ludzi, użytecznej, odgrywającej rolę „ikoniczną”¹³ oraz noszącej cechy piękna, to pretekstem może być „zmyślony powód” podany dla ukrycia właściwej przyczyny – motywacji. Preteksty służyć mogą bezpośrednio budowaniu form, ale także stworzeniu konwencji – sposobu myślenia o poszukiwaniu rozwiązań. Nadaniu formom nowej poetyki. Dlaczego pretekstem – inspiracją twórczą tego typu nie mógłby stać się wartościowy krajobraz?

KONCEPCJA REWALORYZACJI PARKU MIEJSKIEGO I PLACU NIEPODLEGŁOŚCI W ZAKOPANEM

Taki sposób myślenia podczas tworzenia przestrzeni publicznej zastosowano, wykonując konkursową koncepcję architektoniczno-przestrzenną rewitalizacji parku miejskiego i przebudowy placu Niepodległości w Zakopanem¹⁴. Założenia konkursu dotyczyły zachowania obecnej funkcji sportowo-spacerowej i uzupełnienie jej o funkcje rekreacyjno-wypoczynkowe¹⁵, wytworzenie funkcji społeczno-kulturalnej przez wykształcenie miejsca organizacji ogólnodostępnych imprez kulturalnych i widowiskowych poprzez budowę m.in. obiektu widowiskowego. Doposażenie funkcji reprezentacyjnej przez wytworzenie miejsca dla przeprowadzania uroczystości państwowych, które obecnie odbywają się przed Pomnikiem Grunwaldzkim z uwzględnieniem miejsca dla gospodarzy, zaproszonych gości i banderii konnych. Ważnym punktem było: *zachowanie odkrytego potoku Czarnego oraz możliwości jego wyeksponowania i ewentualnego przekształcenia biegu naturalnego koryta – wykorzystanie wody w ujęciu kaskad oraz odtworzenia charakteru naturalnego górskiego potoku jako jednej z atrakcji Parku*¹⁶ oraz wprowadzenie nowej zieleni dostosowanej do warunków siedliskowych i adekwatnej do powierzonej jej funkcji wizualnej.

Zadania dotyczące placu Niepodległości obejmowały przekształcenie go w przestrzeń spacerowo-rekreacyjną, wyłączenie z ruchu samochodowego placu w południowej i wschodniej części, z przeznaczeniem na trakt komunikacji pieszej. A także pobudzenie placu pod względem kulturalnym: stworzenie w jego północnej części miejsca wystaw plenerowych; stworzenie miejsca dla imprez, występów i pokazów.

Punktem wyjścia w tworzeniu koncepcji była specyfika terenu objętego opracowaniem – wskazanie jego najistotniejszych walorów. Czynnikiem podkreślającym rolę tej przestrzeni jest bezpośrednie powiązanie placu i parku z najważniejszą przestrzenią publiczną i jednocześnie głównym ciągiem spacerowym – ul. Krupówki. Plac wraz z parkiem jest niezwykle wartościowym aneksem dla Krupówek. Pełniąc funkcję reprezentacyjno-kulturalną, stanowi jednocześnie łącznik z zapleczem rekreacyjnym dla odwiedzających Krupówki mieszkańców i turystów.

¹² *Ibidem*, s.4,

¹³ Radziewanowski Z, *op. cit.* s.11,

¹⁴ Otwarty konkurs na wykonanie koncepcji architektoniczno-przestrzennej rewitalizacji parku miejskiego i przebudowy Placu Niepodległości w Zakopanem ogłosił Urząd Miasta w Zakopanem na początku 2010 roku. Opisany projekt konkursowy został wykonany przez zespół architektów krajobrazu z składzie: L. Klimczak, J. Kocieniewski, S.Kochel, P. Nosalska, A. Supera, M. Zieliński. Praca ta uzyskała wyróżnienie.

¹⁵ Do istniejącej już infrastruktury sportowej w postaci boiska do koszykówki i dwóch kortów tenisowych należało dobudować kolejne dwa korty, dwa minikorty dla dzieci oraz *skatepark*. Ponadto park miał zyskać dwa place zabaw dla dzieci młodszych i starszych.

¹⁶ Fragment regulaminu konkursu.

Sam park powstał w 1925 r. pod wpływem rosnącej świadomości ekologicznej społeczeństwa na marginesie walki o „zachowanie Równi Krupowej” – jako „zielony” reprezentacyjny salon miejski, z ujmującym widokiem na Tatry Zakopiańskie (ryc.1). Dziś stanowi cenną enklawę zieleni w stale rozbudowującej się tkance urbanistycznej. Choć sama kompozycja parku wydaje się być w dużym stopniu przypadkowa, na uwagę zasługuje liczny starodrzew oraz zabieg kompozycyjny polegający na grupowaniu pojedynczych drzew w charakterystyczne kręgi będące rodzajem „żywych” altan.

Niewątpliwym atutem urozmaicającym przestrzeń jest obecność naturalnego strumienia ciągnącego się wzdłuż osi parku. Potok Czarny stał się istotną inspiracją do rozwijania idei projektowej.

Najistotniejszym walorem placu jest widok z jego narożnika u wylotu ul. Galicy. Jest to bowiem główna oś zapewniająca komunikację z główną ulicą miasta. Dodatkowo oś ta podkreślona jest przez zwieńczenie krajobrazowe w postaci szerokiego otwarcia na Giewont, zatem stanowi kluczowe ujęcie, które powinno zachęcić przechodniów do skorzystania z przestrzeni placu (ryc. 2).

Ryc. 1. Widok z parku w kierunku Giewontu. Źródło: fot. autora

Fig. 1. View from park. Giewont Mountain. Source: Author's photo

Poza celem podstawowym określonym w regulaminie konkursu tj. dostosowaniem do potrzeb mieszkańców i wymogów ruchu turystycznego, przy zachowaniu starodrzewu w dobrym stanie zdrowotnym w obrębie parku, równorzędną intencją stało się podkreślenie istniejących walorów miejsca przez wydobycie, a częściowo przywrócenie widoków dalekich i bliskich z kluczowych ujęć na terenie objętym opracowaniem jako nadrzędnego czynnika kształtującego świadomość kontekstu i tradycji miejsca.

Bezpośrednią inspiracją była obecność naturalnego potoku o typowo górskim „niesfornym” charakterze, o wzburzonej wodzie i poszarpanej linii brzegowej, malowniczo spinającym oba obiekty, tj. park i pl. Niepodległości. Rozmyślenia nad poetyką takiego potoku stały się dla autorów niejako pierwszym pretekstem twórczym (ryc. 3, 4).

Potok górski należy do takich elementów krajobrazu, które w bardzo naturalny sposób kojarzą się pejzażem tatrzańskim. Poszukując zakorzenienia w tak zacnym kontekście krajobrazowym, postanowiono skorzystać z tego, czym natura obdarza nas od zawsze.

Inspiracja górkimi strumieniami znalazła swój wyraz w kompozycji placu. Zaproponowana scenografia ma przywoływać na myśl górski potok, spływający ostrą doliną z najwyższych partii górskich. Efekt ten uzyskano dzięki subtelnej grze układu, obróbki i kolorystyki zastosowanych materiałów. W kształtowaniu nawierzchni kluczowym elementem był rodzaj rampy o nieregularnym narysie, usprawniającej komunikację z parkiem. Pochylnia jest wynikiem szczególnej troski o dostępność założenia dla wszystkich, bez względu na wiek i sprawność fizyczną. Pochylnia wykonana jest z jasnego kamienia o chropowatej fakturze. Materiał ten nasuwa skojarzenie ze spienioną bystrą wodą strumienia. Dynamikę takiego strumienia tworzą znajdujące się w nim głązy i kamienie. Również te elementy znalazły swoje odzwierciedlenie w prezentowanej koncepcji w postaci pozornie nieregularnie rozmieszczonych w poziomie nawierzchni płyt z ciemnego kamienia. Materiał ten w założeniu różni się znacznie fakturą, tzn. jest bardziej chropowaty. Schody na placu są alegorią skalnych zboczy w V-kształtnej dolince. Wszystko to składa się na syntetyczne przedstawienie krajobrazu tatrzańskiego. Kreacja ta ma stworzyć współczesne przedpole widokowe dla cennego widoku na Giewont; jest także strefą wejściową na Plac z Krupówek oraz wyznacza drogę do Parku.

Ryc. 2. Wejście na plac Niepodległości od strony Krupówek – ul. Gen. Galicy. Na zamknięciu perspektywy sylweta Giewontu. Źródło: fot. Autora

Fig. 2. Podpis w języku angielskim. Source: The entrance to Independence Square from the Krupówki Street. At the close of the perspective silhouette of Giewont Mountain

Istotnym elementem funkcjonalno-kompozycyjnym prezentowanej koncepcji jest obiekt sceny widowiskowej, w rodzaju współczesnej muszli koncertowej łączącej różne funkcje. Forma architektoniczna sceny jest symbolicznym rozważaniem na temat struktury górskich masywów – relacji swobodnych płaszczyzn, pęknięć i szczelin. W niniejszej kreacji wzajemne współistnienie tych bytów zamknięte zostało w geometrycznych ramach, by wpisało się w syntetyczny charakter zapisu przestrzeni. Jest to minimalistyczna kostka, której ostre ściana odwołują się do skalistych zboczy oraz obserwowanych w regionie zjawisk krasowych w skałach wapiennych. Ekspresyjna szczelina, przełamująca statyczną formę, wyznacza dokładną oś łączącą środek placu ze szczytem Giewontu. Symboliczną wymowę ma również zabieg polegający na wprowadzeniu na zewnętrznych ścianach obiektu funkcji wspinaczkowej, dzięki czemu użytkownicy parku stają się częścią przekazu. Forma ta zyskała swój ostateczny kształt dzięki przejściu przez [...] *myślową drogę inspiracji romantycznych*¹⁷. Obrazów widocznych pod powiekami autora, który zna-

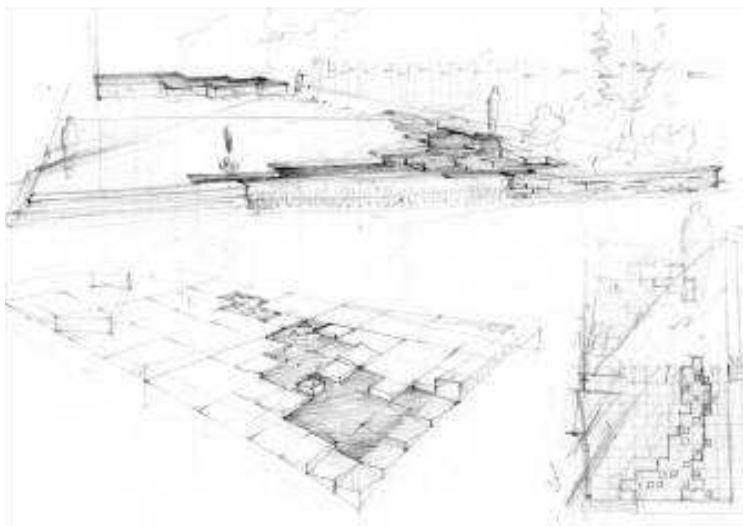
¹⁷ Kozłowski D. „Mniej Ideologii - Więcej Geometrii”, w: *IX Międzynarodowe Biennale Architektury*, Kraków, Wyd. DfaF, 2002, s.18.

jąc specyfikę obszaru, w którym działa, zapisuje w swojej świadomości i podświadomości najciekawsze elementy. Obrazy te – [...] *powidoki, wspomnienia, wyobrażenia*¹⁸ – zapisają się w świadomości lub podświadomości twórcy, bo były istotne. Z jakichś powodów były najważniejsze. Na podobnej zasadzie działa rysunkowy (szkicowy) zapis przestrzeni. W przeciwieństwie do fotografii, która rejestruje wszystko, na szkicu jest tylko to, co zostało zauważone i z jakichś powodów było najważniejsze.

Ryc. 3. Poetyka górskiego potoku Źródło: fot. Autora

Fig. 3. Poetics of a mountain stream. Source: Author's photo

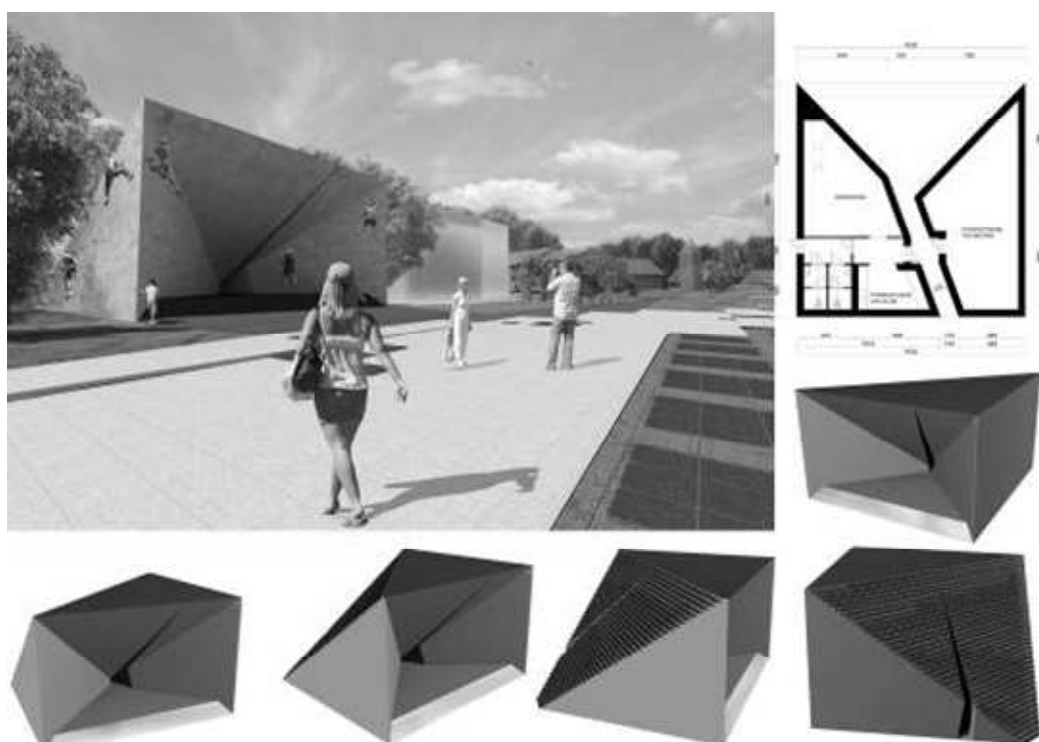
Ryc. 4. Rysunki koncepcyjne wykonywane podczas rozmyślań nad poetyką potoku górskiego. Źródło: Jan Kocieniewski, archiwum Autora

Fig. 4. Concept drawings done during meditation on the poetics of mountain stream Source: Drawings Author: Jan Kocieniewski, the Author's archive

Scena jest także zwornikiem pomiędzy placem a parkiem dlatego, element ten może być wykorzystany jako arena czynnej rekreacji, w postaci ścianki wspinaczkowej z trasami o różnym stopniu trudności. Równie ważną funkcją, poza funkcją kompozycyjno-symboliczną jest *stricto* użyteczna funkcja zadanej estrady widowiskowej w postaci muszli koncertowej z zapleczem technicznym, garderobą i toaletami.

¹⁸ *Ibidem*, s.18.

Za odpowiednią lokalizację dla sceny uznano miejsce istniejącego budynku dawnej szkoły muzycznej, której zły stan techniczny wskazuje na potrzebę jej rozbioru. Zbliżona do sześcienną formę sceny (docelowo zlokalizowanej w linii zabudowy wyznaczonej przez obecnie powstający sąsiedni budynek, korespondującej również z jego gabarytami), jest rodzajem minimalistycznego fantomu budynku, który – gdyby istniał – tworzyłby zachodnią pierzeję placu Niepodległości (ryc. 5).

Ryc. 5. Forma sceny jako wynik poszukiwań inspiracji romantycznych i pretekstów twórczych. Źródło: archiwum Autora

Fig. 5. The form of the scene as a result of exploration inspired by romantic and creative pretexts.. Source: The Author's archive

Krajobraz jaki towarzyszy placowi Niepodległości i parkowi – zarys Tatr zakopiańskich stał się pretekstem dla *stworzenia konwencji*¹⁹, wokół której dalej budowana była forma placu. Scena skierowana jest w stronę Placu, którego południowo-wschodni narożnik stanowi biologicznie czynną powierzchnię, o płaszczyźnie delikatnie nachylonej w kierunku sceny. Podczas widowisk i występów artystycznych część ta staje się trawiastą widownią. W warstwie symbolicznej nawiązuje do tatrzańskich hal (ryc. 6). Poszukiwanie sposobu podania charakteru typowego tatrzańskiego krajobrazu w syntetycznej formie ujawnia się także w przedstawieniu piętrowości roślinnej – jeśli są hale to wyżej powinno znaleźć się piętro kosodrzewiny, która poza wymową symboliczną, równocześnie stanowi ochronę krawędzi placu. Sam narożnik i jednocześnie najwyższy punkt placu to reminiscencja najwyższego piętra roślinności czyli porostów zamieszkujących turnie. Kamienne bloki w tym miejscu są odwołaniem do nagich grani, których pionierskiego kolonizowania podejmują się jedynie porosty.

¹⁹ Kozłowski D. 2004, *Skąd dziś...* op. cit. s. 4-5

Dopełnieniem krajobrazu górskiego mają być dwa niewielkie wodospady – sadzawki, symbolizujące źródelka, jakich nie brakuje w Tatrach. To bardzo subtelny w formie element, ale dobrze dopełniający charakter kreowanej przestrzeni. Wyniesienie części placu jako widowni da możliwość wykorzystania uskoków jako wodospadów, które korzystnie wpłyną na mikroklimat.

Ryc.6. Wizualizacja sceny widzianej z zielonej widowni. Przestrzeń kreowana na podstawie skojarzeń z tatrzańskim krajobrazem. Źródło: archiwum Autora

Fig. 6. Visualization of the scene seen from the green audience. The space created on the basis of association with the Tatra landscape. Source: The Author's archive

Różnica wysokości, uzyskana dzięki wyniesieniu „zielonej widowni”, pozwala na usytuowanie w północnej części placu toalet publicznych. W tym rejonie również ukryty został parking dla samochodów osobowych. Nawierzchnie traktów kołowych celowo nie różnią się od nawierzchni traktów wyłącznie pieszych i wydzielone są jedynie niskimi krawężnikami, by spowodować w kierowcach poczucie wzmożonej uwagi i ograniczenie prędkości do minimum. Ulica zaprojektowana jako obszar pieszy niejako wymusza na kierowcach wyęžoną czujność.²⁰

Niewielki skwerek po północno-zachodniej stronie ul. Galicy został przeznaczony na obszar do czasowych ekspozycji plenerowych plac plastycznych itp. Zielen istniejąca w głównej mierze została zachowana i opasana murkiem w sposób analogiczny do sposobu w głównej części placu. Pozostała część skwerku jest płaską powierzchnią, którą można swobodnie komponować w zależności od aktualnych potrzeb. Pomóc temu ma specjalnie opracowany system "kostek modularnych". Koncepcja ta opiera się na szeregu zestawialnych i mobilnych elementów przestrzennych, które dają możliwość kreowania miejsc do siedzenia, tablic ekspozycyjnych, oraz układów trybun na czas widowisk w dowolnych konfiguracjach, itp. (ryc. 7,8).

²⁰ Gehl J. *op. cit.* s.111.

Ryc.7. System mobilnych elementów przestrzennych do swobodnego tworzenia siedzisk, ekspozycji i układów widowni. Źródło: il. archiwum Autora

Fig. 7. The system of mobile elements for free space to create seating arrangements and audience exposure. Source: The Author's archive

Ryc.7.Widok na system mobilnych elementów przestrzennych w aranżacji siedzisk i przestrzeni ekspozycyjnej. Źródło: il. archiwum Autora

Fig. 7. View of the system of mobile elements in the spatial arrangement of seats and exhibition space. Source: The Author's archive

Jak wcześniej wspomniano, czołową wartością w parku, poza widokami na Giewont, jest przecinający podłużnie park Potok Czarny. Stał się on naczelną inspiracją w koncepcji rewaloryzacji parku, która w głównej mierze opiera się na prostej geometrycznej kompozycji wynikającej z analizy krajobrazowo-widokowej i funkcjonalnej oraz „dialogu” z szumiącym górskim potokiem. Szacunek dla zastanych wartości prezentowanych przez komponowane „żywe altany” bukowe, nakazuje ich zachowanie oraz wkomponowanie w projektowany układ kompozycyjny. Szkielet kompozycji stanowią piesze ciągi komunikacyjne podkreślające kierunki widoków, ruchu i umożliwiające dostanie się do niewralgicznych punktów parku najkrótszą drogą (tzw. ścieżki typu *sectio*). Idea układu funkcjonalno--kompozycyjnego czerpie z istniejących okręgów bukowych („żywych altan”), które w autorskich *powidokach i wspomnieniach* przywodzą na myśl rozbijające się na sąsiednich skałach krople wody z górskiego potoku. Taki też wyraz otrzymały w rysunku rzutu. Na podobnej zasadzie swoją lokalizację otrzymały kolejne projektowane urządzenia funkcjonalne (ryc. 9, 10).

Park można podzielić na trzy główne funkcje: reprezentacyjną, rekreacyjną i kontemplacyjną, które w niektórych częściach są wyraźnie oddzielone, by nie powodowały kolizji funkcjonalnych, a w innych się przeplatają, by stworzyć możliwość zaistnienia relacji między użytkownikami i ich integrację społeczną.

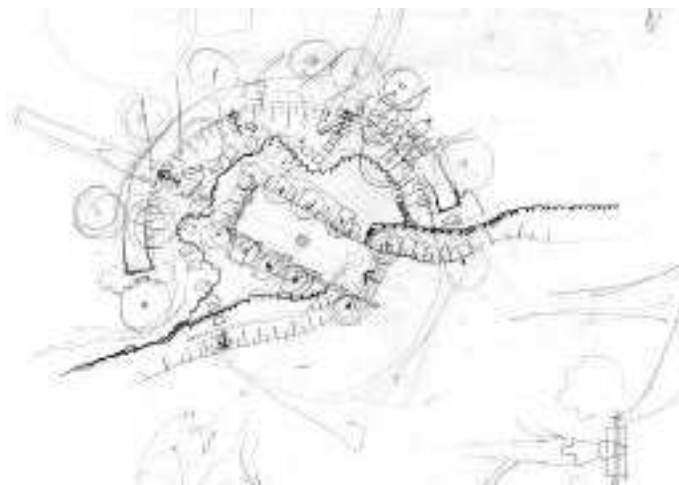
Ryc. 9. Nieprzerwany dynamiczny „taniec” pęcherzy powietrza i kropeł wody towarzyszący górskiemu potokowi jako natchnienie twórcy. Źródło: archiwum Autora

Fig. 9. Never ending dynamic air bubbles and water droplets dancing accompanying a mountain stream as creators inspiration. Source: The Autor's archive

Ryc. 10. Szkic do poszukiwań form architektury parkowej zainspirowanych poetyką dynamiki kropeł w górskim potoku. Źródło: archiwum Autora

Fig. 10. Sketch of the search for forms of parkitecture inspired by the poetry of droplet dynamics in a mountain stream.. Source: The Autor's archive

Funkcję reprezentacyjną pełni przede wszystkim aleja spacerowa łącząca ul. Grunwaldzką z Krupówkami oraz wykreowana przestrzeń placowa dla Pomnika Grunwaldzkiego. Tu idea opiera się głównie na roli potoku, który odzyskuje swój naturalny charakter w kształcie minirozlewisk. Zrenaturyzowana „minidolina” wytycza obszar dla miejsca specjalnego – obchodów uroczystości państwowych. Scenografia dla tych ceremonii według założeń autorów działać ma na zasadzie teatralnej i ma być tworzona przede wszystkim przez ludzi – uczestników tychże obchodów. Specjalna obwodowa aleja, o narysie półokręgu, otacza plac z pomnikiem Grunwaldzkim od południowej strony; jest wyznaczonym miejscem dla banderii konnej. Tym samym banderia uczestnicząc w uroczystości jest równocześnie ich tłem. Działa to zwłaszcza w widoku od strony mieszkańców i reszty społeczeństwa obserwującej obchody z przewidzianego dla nich miejsca na widowni o amfiteatralnym kształcie. Zabieg ten pozwala na tworzenie scenograficznego układu ob-

chodów. Widzowie zwrócone w kierunku pomnika obserwują odbywające się przy nim ceremonie, dalej wkraczających jeźdźców, na kolejnym planie głębie parku; całość wieńczy masyw Giewontu (ryc. 11). Otoczenie placu z pomnikiem Grunwaldzkim będące w istocie wycinkiem naturalnego potoku sprzyja kontemplacji krajobrazu i spokojnemu wypoczynkowi. Widownia jest elementem ziemnej architektury parkowej, sprzyjającej zarówno spacerom, odpoczynkowi, obserwacji uroczystości państwowych, jak i obserwacji zabaw dziecięcych na znajdującym się nieopodal placu zabaw dla młodszych dzieci, oraz zmagania nowicjuszy na minikortach tenisowych.

We wschodniej części parku szkielet wypełnia swobodny naturalistyczny układ splecionych ścieżek (ścieżki typu *ambulacio*), wijących się nad potokiem, między szeregiem romantycznych mikrownętrz wyznaczonych przez paprocie, wysokie trawy oraz „altany” z buków i porastających je bluszczy. Zabieg ten umożliwia zachowanie cennych fragmentów z pierwotnej kompozycji parku przez wkomponowanie ich w malowniczy układ sekwencji zacisznych wnętrz krajobrazowych pozwalających na kontemplację i rozkoszowanie się kontaktem z naturą.

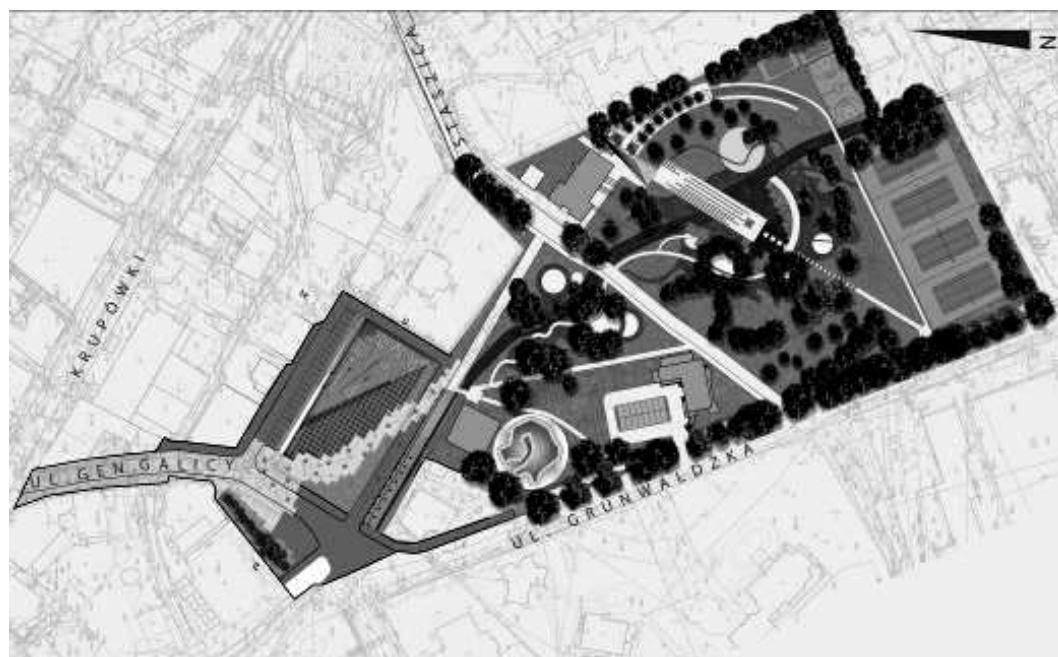

Ryc. 11. Wizualizacja przestrzeni dla pomnika Grunwaldzkiego i miejsca obchodów świąt państwowych. Kulisowa scenografia: Zaproszeni goście obserwują zdarzenia przed pomnikiem, w tle stoi banderia konna, na kolejnym planie widziana jest ściana zieleni a całość wieńczy sylweta Giewontu. Źródło: il. archiwum Autora

Fig. 11. Visualization of space for the Grunwald Monument and the celebrations of national holidays. Coolies set design: Invited guests watches the monument in the background is horse riding procession, the next plan is a wall of greenery, and the whole topped with a silhouette Giewont. Source: The Author's archive

Dla równowagi zachodnia część parku zaprojektowana została jako otwarta polana piknikowa, (podkreślona delikatnym łukowym szpalerem drzew wysokich), na której pojedynczo rozsiane są wartościowe okazy starych drzew. Rozległy trawnik zaprasza do parku, a ponadto tworzy atrakcyjne przedpole widokowe dla gęstego skupiska roślin we wschodniej części założenia.

Funkcja rekreacyjna realizowana jest przede wszystkim w postaci czterech kortów tenisowych umieszczonych na południowym krańcu parku, a także boiska do koszykówki po wschodniej stronie Potoku Czarnego. Park został wyposażony też w obiekty sportowe dla młodzieży lubiącej bardziej ekstremalne aktywności. Odpowiedzią na takie potrzeby jest ścianka wspinaczkowa na wspomnianej scenie. Dopełnieniem dla niej jest *skatepark* znajdujący się za „plecami” sceny.

Ryc.12. Rzut całości parku z placem. W rzucie placu Niepodległości rysuje się "kamienny strumień", który wyznacza drogę do Parku. Kompozycja Parku opiera się na osi Potoku Czarnego, wokół którego "rozproszone" są "krople" - atrakcje parkowe. Źródło: archiwum Autora

Fig. 12. Masterplan. "Stone stream" at Independence Square, shows direction to the Park. The composition of the Park is based on the axis around which the Black Stream "distributed" are "drops" - park attractions. Source: The Author's archive

5. PODSUMOWANIE

Krajobraz, jaki towarzyszy placowi Niepodległości i parkowi, stał się natchnieniem w kreowaniu scenografii tej przestrzeni publicznej. Formy uzyskane przez autorów powstały pod pretekstem przedstawienia skojarzeń z tatrzańskim krajobrazem, obrazując je za pomocą syntetycznego charakteru zapisu przestrzeni – niedosłowności. Natchnienia, jakim były przecinający opracowywany teren Potok Czarny oraz krajobraz Tatr, wytyczyły drogi intelektualnych podróży, jakie odbyli twórcy koncepcji, nim otrzymali ostateczny kształt form. Motywacja, jaką było utworzenie przestrzeni publicznej jako funkcjonalnie i wizualnie atrakcyjnego miejsca, zyskała ukryty powód – *pretekst*, który wyznaczył sposób myślenia twórców w sferze symbolu, impresji czy odrealnienia, by wytworzyć całkowicie materialne i realne Miejsce szczególne. Miejsce, a nie projekt²¹ – kształtowane na zasadzie *placemakingu*, a więc budowania przestrzeni przede wszystkim przyciągającej użytkowników ze względu na oferowane im specyficzne doświadczenia.

²¹ *Jak przetworzyć Miejsce*, red. M. Łuszczek, U. Ptasieńska, Kraków, Wyd. BROS, 2009, s.47-49.

²¹ *Ibidem*, s.47.

²¹ Wantuch-Matla D, „Stymulująca rola miejskich przestrzeni publicznych”, w: *Przestrzeń i Forma* 2009, nr 12, Szczecin, wyd. SFERA, s. 379.

Postać i jakość środowiska życia jest nie do przecenienia. Atrakcyjna i dobrze zaprogramowana przestrzeń publiczna rozumiana jako Miejsce, istotnie oddziałuje na utożsamianie się mieszkańców z tym Miejscem oraz na ich relacje. Stymuluje, prowokuje do działania, rozbudza zmysły.

Wydaje się, że takie podejście do projektowania przestrzeni publicznych ma silne podstawy do tego by przeciwstawiać się dominującej roli konsumpcji przesłaniającej inne funkcje miasta jako ośrodka nauki, sztuki, kultury i integracji społecznej.²²

Odczytanie „ducha miejsca”, tożsamości fizycznej i duchowej, zapisanych z krajobrazie kulturowym i przyrodniczym danego miasta, daje twórcom odpowiednie narzędzia do kreowania elementów, które w organiczny i duchowy sposób związane będą z miejscem, wzbogacając je o nowe wartości. Może być to odpowiedzią na obserwowaną dziś unifikację przestrzeni i zachowanie odrębności krajobrazu kulturowego.

LANDSCAPE AS AN INSPIRATION SEARCH FOR PRETEXT IN DESIGNNEWS URBAN PUBLIC SPACES (ON THE EXAMPLE OF COMPERITION PROJECT "REVALUATION OF URBAN PARK AND INDEPENDENCE SQUARE IN ZAKOPANE")

INTRODUCTION

It's hard to disagree with the statement that creating contemporary public spaces is a real challenge for the creators of landscape architecture, architects, urban planners and others affecting the quality of space in cities. Challenge is to create places where people want to collect, enjoying and take pleasure from being in those places. It is also extremely important that such spaces presented a high aesthetic quality.

The role of public spaces can be seen best when they're gone. In the early twentieth century, developed a new way of thinking about architecture and urbanism, which resulted in omitting the role of streets and squares in the formation of functional settlements and cities. Paying attention to the physical and functionalist aspects of residential buildings and the dominance of road transport public spaces sentenced to oblivion. Forgotten fact that human life occurs not only in the most reasonable-designed homes, the most convenient, safest highways and places of work, but it also takes place "between". And it is this "in between" - a public space - creates a social life in cities since ancient times. Ancient Agora, forums, medieval streets and markets are just such places. Bustling, were the scene of events, social relationships of varying intensity - from watching other non-committal, through talks, trade up to the common variety of fun and demonstrations. There are no places where opportunities exist to this type of activity, causing the phenomenon commonly known in Poland in the settlements of the era of modernity, in which the marriage of functionalist thinking of totalitarian ideas have led to the disappearance of social relations. Adjacent to each other, people often these days, not to mention the closer friendships.

It seems that the landscape architecture, being an art of conservation and development of landscapes, is well-suited to undertake such tasks. Landscape architecture as a science and as an art, approach is required not only technical and social, but also art, may poetry - full of passion to create. Passion, which will give the chance that the final effect of

²² Radziewanowski Z, *op. cit.*, s.32.

designer's work will not only correct workshop space, but primarily a place to meet the needs of a higher order - a sense of order, harmony and beauty. Special place, intriguing and fascinating.

CONTEXT

Each city has a longer or shorter historical past, with its population composition and daily activities. It has its own geometry in the sense planimetric, more or less complicated stereometric structure, characteristic silhouette in the landscape, colors, and even smell. These elements often form a unique code specific to a given city. They consist of its genius loci. To put it more poetically, these cities have a "heart" of its vibrant rhythms that have their "soul". Palpable subconsciously, often defying define "soul" of the city due to many cultural, natural, social and spatial context.

In today's draw up a clear trend towards blurring of identity built over the centuries. Rapid urban development is usually understood in a positive sense of itself and issues of concern. Today the city seems to be similar to each other. Their characteristics are "erased" and replaced by a new universal form. One of the negative aspects of commercialization and is imposed by the large international companies which create objects of identical layout and appearance for better brand identification. The result of this approach is the unification of space. Consolidation is also due to cultural progress in the construction field. Contemporary technologies give rise to new opportunities for independence from the climate. Efficient exchange of information and globalization has limited the diversity of the cultural landscape, letting universal patterns in places where the differentiating factor was the characteristics of climate, availability of building material and method of construction by local builders - often different than in neighboring towns. Changes in lifestyle and the development of technology advances cosmopolitanization society worse, because it becomes increasingly difficult to maintain a sense of identity with the city, settlement, or a place among the locals. So one question is what about the preserve differences? What about protection of the cultural landscape to a progressive homogenization? Creator always has a choice. Why not enjoy the rich, which is the "Spirit of Place", continuing local traditions and adding new cards to the local values. It may also, following in the wake of the timeless design of the innovative trends, which aims at creation - a "surprise" - to call into question the urban context and creating a new local identity being contrasted with its surroundings. It's hard to decide which approach is objectively better. Certainly both places and opportunities of creative creation, with the risk of the creation of a dull or kitschy space in the first case, and overdose, transplanted in the second. Deep in the designed load area, a sense of "pulsating rhythm of the heart", the survival of an opportunity to find inspiration, inspiration for the decision, a creative pretext.

FINDING INSPIRATION

Every human act can be justified. It seems that the art of creating space between the buildings - the art of creating an urban landscape are also required to give reasons. Ideas or theories to justify the actions of the author in his own eyes, but also in the eyes of the audience. Creating space in the city is not in fact building a "blank space", and the author does not have complete freedom in their creative moves. Existing spatial context may be the obvious motivation and results from the conditions existing situation. Professor Dariusz Kozłowski believes that: Replacing a scientific analysis of urban space overlapping memories, afterimages, imagery images of the city, on the basis of memorized shapes, colors, smells, planes and directions, or only as the image of the myth, it becomes - an inspiration - a pretext. Since the motivation - the reason of author's work is a need to create space which is people-friendly, useful, which plays the role of "iconic" and bearing the characteristics of beauty, this pretext may be "imaginary cause" served to

conceal the right reasons - motivations. The pretexts can be used directly to build forms, but also the creation of the Convention - the way of thinking about the search for solutions. Granting of a new poetic forms. Why is a pretext - the creative inspiration of this type could become a valuable landscape?

CONCEPT OF REVALUATION OF URBAN PARK AND INDEPENDENCE SQUARE IN ZAKOPANE

This way of thinking when creating the public space is used, following the board of architectural and spatial concept of urban park revitalization and reconstruction of the Independence Square in Zakopane.

Assumptions related to the competition maintain their current functions of sport and walking and supplementing it with recreational features, creating socio-cultural function of education of public organization of cultural events and entertainment through the construction of such spectacular facility.

Tasks included the Independence Square to transform it into recreational space, off the traffic square in the southern and eastern parts, designed for the pedestrian route. And also to stimulate the cultural square: the creation of the northern part of outdoor exhibition space, creating space for events, performances and demonstrations.

The immediate inspiration was the presence of a natural stream with a typical mountain "unruly" nature of rough waters and rugged coastline, picturesque spanning both objects, such as park and Independence Square. Reflections on the poetics of such a stream has become a way for authors, the first creative pretext.

An important element of functional and compositional presented the concept of an object is a spectacular scene, a kind of contemporary band shell combining different functions. The architectural form of the scene is a symbolic meditation on the structure of mountain massifs - the relationship of free surfaces, cracks and crevices. The creation of this mutual co-existence of these entities have been locked in a geometric framework that formed part of the synthetic nature of the recording space. It is a minimalist cube, whose spicy shear link to watch the rocky slopes and in the region in the karst limestone rock. Expressive gap, that breaks the static form, delineates the exact axis connecting the center square, with the peak Giewont. Symbolic meaning is also the procedure of introducing the external wall climbing facility features, allowing users to become part of the park transfer. This form has gained its final shape by going through [...] mental path of romantic inspiration. Images visible under the eyelids of the author, who well knows specific area in which it operates, writes in his consciousness and subconsciousness of the most interesting elements. These images - after-images, memories, ideas - engraved in the consciousness or subconscious creator, because they were important. For some reason, were most important. The same principle works drawing (sketch) the entry space. Unlike photography, which records all that the sketch is just what has been observed and for some reason was most important.

Landscape that accompanies Independence Square and the park - an outline of the Tatra Mountains in Zakopane has become a pretext for creating convention around which continue to form the square was built. Scene is directed toward the Square, whose south-eastern corner of a biologically active surface, a plane slightly inclined toward the scene. During the shows and artistic performances of the grass becomes the audience. The symbolic layer refers to the Tatra hal. Looking for the way typical of the Tatra administration in a synthetic form of landscape reveals itself also in the presentation elevational plant - if the above-halls should be the mountain pine floor, which is beyond the symbolic, while protecting the edge of the square. The same corner and the highest point of the square is a reminiscence of the top floor of vegetation or lichen inhabiting the

turn. The stone blocks in this site are a reference to the bare ridge, which colonize take the lead, only lichens.

The idea of functional - compositional draws from the existing districts beech ("living sheds"), which in the author's memoirs, afterimages, and are reminiscent of crashing on nearby rocks, drops of water from a mountain stream. This expression also received a drawing line. In a similar way to its next location given the proposed functional unit (Fig. 9, 10).

SUMMARY

Landscape that accompanies Independence Square and the park, became the inspiration in creating the set design of public space. Forms obtained by the authors created the pretext to present associations with the Tatra landscape, showing them using the synthetic kind of recording space - in a way that is not literal. Inspiration, which they were drawn into the stream which crosses park and the landscape of the Tatra mountains, paved the way intellectual journey, the author held a concept, it received the final shape of the forms. Motivation, which was the creation of public space as a functional and visually attractive place, gained a hidden reason - an pretext which appointed thinking developers in the area of the symbol, impressions, or unreal, to produce a completely tangible and real special place. Place, not a project - formed the basis of placemaking, thus publicspace to attract users primarily because of the unique experience offered to them. The character and environmental quality of life can not be overestimated. Attractive and well-programmed public space as a Place, a significant impact on identification with the inhabitants of this place and their relationships. Stimulates, provokes action, stimulates the senses. It seems that such an approach to the design of public spaces has strong grounds to resist the dominant role of consumption may obscure other features of the city as a center of science, art, culture and social integration. Reading the "spirit of place", identity of the physical and spiritual, entered the cultural and natural landscape of the city, gives developers the tools to create elements that are organic and spiritual way will be connected with the place, enriching them with new values. This can be observed today in response to the unification of space and preservation of distinct cultural landscape.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Djukić A. „Publiczna przestrzeń ulicy – przekształcenie i ulepszenie tożsamości”, w: *Czasopismo Techniczne*, z.2-A/2008, Kraków, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej,
- [2] Freino H. „Miejsca w przestrzeni miejskiej”, w: *Przestrzeń i Forma*, 2009, nr 12, Szczecin, wyd. SFERA,
- [3] Gehl J. *Życie między budynkami*, Kraków, RAM, 2009,
- [4] Kosiński W. „Twórczość architektoniczna – jako niezwykłość”, w: *Przestrzeń i Forma*, 2009, nr 12, Szczecin, wyd. SFERA,
- [5] Kozłowski D. „Mniej Ideologii - Więcej Geometrii”, w: *IX Międzynarodowe Biennale Architektury, w Krakowie*, pod red. P. Gajewskiego i. in., Kraków, wyd. DfaF, 2002,
- [6] Kozłowski D. „Skąd dziś wziąć nowy tekst? – albo preteksty racjonalne i poetyckie”, w: *Pretekst (Zeszyty Katedry Architektury Mieszaniowej)*, pod red. D.Kozłowskiego, 2004, nr 1, Kraków, wyd. DjaF,
- [7] Misiągiewicz M. „O poszukiwaniu duszy miejskich przestrzeni”, w: *Czasopismo Techniczne*, z.2-A/2008, Kraków, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej,
- [8] Pawłowska K. *Przeciwdziałanie konfliktom wokół ochrony i kształtowania krajobrazu*, Kraków, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, 2008,

- [9] Radziewanowski Z. *O niektórych problemach regionalizmu i ekologii w architekturze i urbanistyce*, Kraków, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, 2005,
- [10] Wantuch-Matla D, „Stymulująca rola miejskich przestrzeni publicznych”, w: *Przeźrzeń i Forma* 2009, nr 12, Szczecin, wyd. SFERA,
- [11] Saelen A. Wstęp, w: *Atlas najnowszej architektury krajobrazu*, Warszawa, Tmc, 2009.

O AUTORZE

Absolwent Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej na kierunku Architektura Krajobrazu. Asystent w Pracowni Projektowania Architektury Krajobrazu PK. Rozwija zainteresowania tematami szeroko rozumianej kreacji w przestrzeniach publicznych. Laureat konkursów architektoniczno krajobrazowych.

AUTHOR'S NOTE

Graduated from the Faculty of Architecture of Cracow University of Technology majoring in Landscape Architecture. Assistant in Landscape Architecture. Develops interest in the broader themes of creation in public spaces. Winner of landscape architectural competitions.